

Mezinárodní perspektivy politických regionů

Bořek Hnízdo: Mezinárodní perspektivy politických regionů. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995, 121 stran, ISBN 80-852441-95-1.

Každá doba má své módní pojmy, svůj slovník, svůj „new speak“. Nyní chceme, aby vše bylo „smysluplné“, „zviditelněné“ či alespoň „zprůhledněné“, rádi hovoříme o „geopolitice“, o „globalistice“, méně již o AIDS. Pojmy, které buď vznikly, nebo zde již existovaly, dostávají v určitých konkrétních situacích novou náplň.

Bořek Hnízdo – autor práce *Mezinárodní perspektivy politických regionů* – si ve snaze o vnesení další dimenze do studia mezinárodních vztahů a o vyvážení přílišného historismu vytyčil za úkol „*podívat se na problematiku mezinárodních vztahů z hlediska politické geografie. Politická geografie jako taková je zaměřena především na analýzu vzájemného vztahu prostoru a politiky, čehož snad nejkonkrétnějším výrazem je studium politických regionů.*“¹

Proč autor volí větší opatrnost při používání pojmu geopolitika, vysvětluje hned v první kapitole Co je to geopolitika?, kde poukazuje na skutečnost, že po prvním použití tohoto slova švédským badatelem R. Kjellenem v roce 1899 a v podstatě po vytvoření nového oboru se zformovala významná geopolitická škola v Německu. V důsledku rozpínivosti nacistického Německa se dostala na index nejen německá geopolitická škola, ale i sám pojem geopolitika. K oživení zájmu o geopolitiku dochází až v sedmdesátých a osmdesátých letech našeho století.

B. Hnízdo objasňuje rozdíl mezi politickou geografii, jež se zaměřila především na „*studium politických regionů jako prostorově politických jednotek, včetně jejich vnitřní struktury i jejich vnějšího vztahu*“,² a geopolitikou, kterou chápe jako část politické geografie. Geopolitika podle jeho názoru pomáhá ke globálnějšímu uchopení vztahu mezi „*politickými jevy a procesy a geografickým prostorem, překonávajíc tak národní měřítka*“.³

Na nutnost objasnění a vymezení pojetí pojmu geopolitika poukázala diskuze na stránkách časopisu *Mezinárodní vztahy*. Například Oskar Krejčí ve své práci *Český národní zájem a geopolitika* píše: „... *»geo-politika«, tedy politika globální, světová politika. Někdy však nastupuje představa geopolitiky jako politické geografie, nebo studia politicko-geografických faktorů. Pro někoho je geopolitika částí státní politiky, a to tou částí, která je ovlivněna přírodním prostředím. Pro jiné slouží výraz »geopolitika« pro vymezení mocenské pozice státu či národa, přičemž i moc je ovlivněna přírodou. Jiní zase chápou »geopolitiku« jako aplikovanou politickou geografii na rozdíl od historie a teorie politického zeměpisu. Existuje však i jiné, původní pojetí, které označuje svébytnou teoretickou koncepci politiky, filozoficko-politologickou školu.*“⁴ Přitom geopolitiku O. Krejčí definuje následovně: „*Geopolitika je teoretická koncepce pokoušející se popsat zákonitosti pohybu moci či síly v prostoru.*“⁵

V článku *Tvar světa*, národní stát je mrtev, ať žije národní stát, uveřejněném v londýnském týdeníku *The Economist*, se autoři snaží dokázat, že národní státy ani ve 21. století nebudou přežitou institucí. Každý stát pokrývá určité území, má svou vládu, která je mluvčím jeho občanů a která uznává i je uznávána jako taková i jinými státy. Tyto státy jsou potom základními jednotkami geopolitiky, políčky na mezinárodní šachovnici, zásadními komponenty hry zvané zahraniční politika.⁶ Mnohost pohledů na pojetí termínu geopolitika u různých autorů je zřejmá, což ukazuje nutnost definovat pojem předtím, než ho autor začne používat.

B. Hnízdo nás v úvodních kapitolách knihy *Mezinárodní perspektivy politických regionů* seznamuje se základními teoretickými problémy politické geografie a geopolitiky i s dějinami oboru. K základním geopolitickým teoriím řadí Mackinderovu „Heartland“

teorii, Haushoferovu teorii panregionů, Spykmanovu teorii „Heartland–Rimland“ a Cohenovu teorii geostrategických a geopolitických regionů. Při sledování globálních kulturně-civilizačních faktorů politiky se zabývá transkontinentální migrací, světovými náboženstvími, a to hlavně katolictvím, protestantstvím, východním křesťanstvím, islámem, buddhismem, judaismem a dalšími, jejich geografickým rozšířením i konflikty s tím spojenými (např. katolíci v Severním Irsku či v Bosně) a imperiálními jazyky.

Vztah geografie a politiky vyjadřuje i vznik světových impérií. Přestože hovoříme o globální politice především v souvislosti s nedávnou minulostí, snaha o globální faktor v mezinárodních vztazích se projevuje v celém novověku. Světová impéria, počínaje portugalským přes „evropský koncert“ až ke studené válce, vytvářela v dějinách systému mezinárodních vztahů.

Kapitola věnovaná geopolitice moří a oceánů sice ukazuje jejich okrajový význam, přesto však představují důležitý prostor, kolbiště ambicí mocností.⁷ V části věnované mezinárodním regionům autor uvažuje o nadnárodních celcích spojených s určitým společným jmenovatelem a nazývá je makroregiony – panregiony. B. Hnízdo uvádí tři různé teorie chápání střední Evropy jako politického regionu. První z nich, jež můžeme označit za Mitteleuropu, vidí Německo jako mocenské centrum tohoto regionu v ekonomické, politické a kulturní oblasti. Druhá teorie se opírá o rakousko-uherské dědictví. A třetí chápe střední Evropu jako oblast mezi Německem a ortodoxní východní Evropou.⁸ Například poslední pojetí jednoznačně převažuje v severoamerické literatuře.

Závěrečná část práce se zabývá územními politickými jednotkami v mezinárodní perspektivě, přičemž touto jednotkou nejsou chápány pouze státy, jak tomu často právě v geopolitice bývá, ale i území uvnitř států či enklávy.

Práce B. Hnízda představuje cenný příspěvek do diskuze o geopolitice a politické geografii v našem odborném tisku, který slouží rovněž zainteresované veřejnosti a studentům. Podává souhrnný přehled o zpracování dané problematiky v teoretické i praktické oblasti, a to především v anglofonní literatuře. Autor musel mnoho poznatků aktualizovat v souvislosti se značnými změnami geografických reálií v době vzniku práce v letech 1991–1993. Vzhledem k pramenné základně politického geografa – k statistickým údajům a mapám – měl být organickou součástí práce i kartografický materiál. Jeho vydání nám však autor slíbil v „mapové čítance“, která by měla vydání knihy následovat.

Lenka Rovná

¹ Hnízdo, B.: Mezinárodní perspektivy politických regionů. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995, s. 5.

² Tamtéž, s. 10.

³ Tamtéž, s. 10.

⁴ Krejčí, O.: Český národní zájem a geopolitika. Universe, s. s. r. o., Praha 1993, s. 55.

⁵ Tamtéž, s. 62.

⁶ Viz *The Economist*, 23. 12. 1995 – 5. 1. 1996, s. 17.

⁷ Viz Hnízdo, B.: cit. dílo, s. 62.

⁸ Viz tamtéž, s. 82–85.